

ЯК ВІДПОВІСТИ ВИКЛИКУ СЬОГОДЕННЯ :ШКІЛЬНИЙ БУЛІНГ, ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Проаналізовано теоретичні підходи до феномену булінга у сучасній психологічній науці. Встановлено, що шкільний булінг є соціально-психологічним явищем, для якого характерне використання будь-яких дій однієї людини щодо іншої (учень-учень, учитель-учень, учень-учитель) в умовах освітнього середовища, внаслідок яких завдається шкода фізичному і/або психічному здоров'ю індивіда. [1] При цьому слід враховувати, що шкільний булінг: є довготривалим та систематичним; його породжують не випадкові дії, а навмисні; характеризується порушенням особистих прав і свобод конкретної людини; спрямоване проти суб'єкта навчального середовища, який не в змозі захиститися у фактичній ситуації.[2]

Обґрунтовано психологічний зміст поняття «шкільний булінг в учнів молодшого підліткового віку»: 1) виникає внаслідок запланованих дій; 2) характеризується порушенням особистих прав і свобод дитини або вчителя; 3) унеможливорює самозахист індивіда через асиметрію сил; 4) передбачає структурність, яка зумовлена нашаруванням різних його форм; 5) відбувається циклічно: повторюється та має тенденцію до зростання; 6) закріплюється в свідомості дитини і проявляється у взаємодії з іншими.

Емпірично досліджено особливості прояву шкільного булінгу в учнів молодшого підліткового віку. З'ясовано, що в учнів молодшого підліткового віку переважають такі форми насильства, як: фізичне (удари, штовхання, побиття); психологічне, що передбачає вербальну агресію (придумування образливих прізвиськ, насміхання, обзивання, погрози, плітки), невербальну (жести, міміка, поза) і непряму агресію (підбурювання, цькування й залякування в електронній мережі, через SMS-повідомлення); виключення з групи (ігнорування, ізоляція, зневажання); економічне насильство (відбирання речей, грошей, обідів, псування предметів).

У результаті проведеного емпіричного дослідження було виокремлено типи учасників шкільного булінга: «кривдники» – це діти, які мають статус ізольованих чи знехтуваних у групі, впевнені і задоволені собою, з неадекватно завищеною самооцінкою; готові до агресивних дій щодо іншого і щодо себе; енергійні та намагаються верховодити над оточуючими, пробують підпорядкувати собі інших учнів; імпульсивні, легко сердяться, часто перебувають у напруженні або мають пригнічений стан; не

дотримуються норм і правил, з низьким рівнем тривожності. «Жертви» мають високий рівень тривожності, невірноважену поведінку, низьку самооцінку, середній та високий рівні самоконтролю, є чутливими, стриманими, емоційно стабільними, комунікабельними, з низьким рівнем схильності до агресивної поведінки. «Спостерігачі» мають середній рівень тривожності, адекватну самооцінку, невелику схильність до агресії, за статусом у групі є лідерами та такими учнями, яким однолітки надають перевагу. Свідком шкільного булінга хоча б раз був кожний третій учень молодшого підліткового віку, більшість дітей можуть образити і принизити інших. Цього вони навчаються шляхом імітації агресивної поведінки, наслідування учительської та батьківської інвективної лексики.

Систематизація положень теоретичних підходів дала підставу визначити основні чинники, що сприяють виникненню насильницької поведінки у дітей молодшого підліткового віку: особистісні (індивідуально-психологічні особливості дитини, низька самооцінка, підвищена тривожність), виховні (неадекватний стиль взаємодії у сім'ї та в школі), соціальні (низький статус у класі), поведінкові (агресивні тенденції в поведінці, низький самоконтроль, готовність до агресивного реагування).

Встановлено, що превенція шкільного булінга – це довготривалий процес, спрямований на запобігання негативному впливу чинників, що впливають на формування шкільного насильства.

Розроблено профілактичну програму з ранньої превенції шкільного булінгу серед дітей молодшого підліткового віку. Запропонована програма спрямована на формування адекватної самооцінки, комунікативних навичок конструктивної взаємодії, розвиток емоційної саморегуляції, зміну соціального статусу в класі, зменшення проявів агресії та зниження рівня тривожності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абсаямова К. Особливості соціального статусу, соціальних ролей та альтруїзму у підлітків, що використовують булінг у відносинах [Текст] / К. Абсаямова, О. Луценко // Соціальна психологія. – 2013. – № 55. – С. 65–76.
2. Барліт А. Ю. Форми і методи подолання (мінімізації) соціально-педагогічної та психологічної проблеми булінгу в освітньому середовищі / А.Ю. Барліт, О. О. Барліт // Горизонти освіти. – 2012. – № 2. – С. 44–46.